

DEZINFORMACE SPOJENÉ S VÁLKOU NA UKRAJINĚ

Kamil KOPECKÝ

V současnosti v souvislosti s rozvíjející se válkou na Ukrajině zasahuje mediální prostor velké množství ověřených i neověřených informací o tom, jak a proč konflikt vznikl, proč k němu dochází, jak se vyvíjí, co pro celý svět znamená a bude znamenat. Přirozeně se také okamžitě objevilo mnoho dezinformací, které mají ovlivnit jak průběh samotného vojenského konfliktu, tak i ovlivnit země, které se do konfliktu různými způsoby zapojují. Před našimi zraky se tak v přímém přenosu odehrává válečný konflikt - a to jak v reálném světě, tak i kyberprostoru.

A. Co jsou dezinformace, co jsou hybridní hrozby a proč je důležité o těchto tématech mluvit?

Dezinformace je označení pro nepravdivé informace, který někdo úmyslně vytvořil a aktivně rozšiřuje především v online prostředí, aby dosáhl svého cíle (např. poškození či znevěrohodnění oponenta, narušení demokratického fungování státu, posílení extrémismu apod.). Dezinformace jsou základem tzv. [hybridních hrozeb](#) (či zjednodušeně hybridní války), které jsou zaměřeny především na narušení vztahů mezi obyvateli či různými zeměmi, znevěrohodnění státních institucí, oslabování pravdy a tvoření tzv. alternativních pravd apod. U hybridních hrozeb dochází velmi často k demoralizaci společnosti, její destabilizaci, snahám vyvolat či zesílit existující krize (třeba podporou extrémismu či

nejrůznějších dezinformačních webů), přičemž cílem je především dosáhnout politického, ekonomického, ale také např. vojenského rozvratu jinými než vojenskými prostředky.

Česká společnost je na termín dezinformace vysoce citlivá, protože jejich omezování a boj s dezinformacemi vnímá jako narušení svobody projevu a cenzuru. Jde však o tradiční mýtus, který vychází z neznalosti ústavního práva. Svoboda projevu má totiž své hranice, které jsou definovány Listinou základních lidských práv a svobod (což je základ české ústavy). Konkrétně odstavec 4 článku 17 jasně vysvětluje, že “Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.” Svoboda projevu tedy není neomezená! Diskutovat můžeme maximálně tak o tom, kdo může tuto svobodu fyzicky omezit.

Od dezinformací je třeba oddělit tzv. **misinformace** - jde opět o nepravdivé informace, o nichž je ale její autor či šířitel přesvědčen, že jsou pravdivé.

B. Na koho cílí dezinformace?

Dezinformace spojené s válkou na Ukrajině cílí na různé druhy publika - některé se zaměřují **přímo na obyvatele Ruska** a spřátelené země a válečný konflikt označují jako sebeobranu, jako boj s terorismem a cestu, jako ochránit Rusko. Válku Putin označuje jako speciální vojenskou operaci zaměřenou na obranu Rusů žijících na Ukrajině s cílem demilitarizovat a denacifikovat Ukrajinu. Zároveň dodává, že nechce anektovat žádné území na Ukrajině. Odpovědnost za válku pak podle Putina leží na straně Ukrajiny (kterou Putin napadl). Další typy dezinformací pak **cílí na obyvatele a armádu Ukrajiny** a zaměřují se především na šíření chaosu (např. zprávy o postupu ruské armády, vojenských úspěších, zabírání vojenských cílů apod.). Další typ dezinformací je poté určen jiným zemím - **členům NATO, EU** apod.

C. Dezinformace spojené s příčinou

konfliktu

Historické souvislosti vztahů Ukrajiny a Ruské federace najdete např. [zde](#). V následujícím textu se pak zaměřujeme na ta prohlášení, která bezprostředně vedla k válečnému konfliktu. S počátkem válečného konfliktu na Ukrajině se rozšířily dezinformace, které byly velmi podobné těm, se kterými má historickou zkušenost i Československo (ať již v roce 1938 či v roce 1968). Ruská federace ústy Vladimíra Putina vypustila do veřejného prostoru informaci o tom, že na území Ukrajiny dochází k utlačování a **genocidě rusky mluvících etnických menšin, proto je nutné uznat separatistické státy** Doněck a Luhansk s vysokým procentem rusky mluvících obyvatel jako samostatné a poskytnout jim “pomoc”, poslat tedy na území cizího státu ruskou armádu. Podobným způsobem formuloval své požadavky Adolf Hitler v září 1938, který hovořil o tom, že Praha utlačuje sudetské Němce, na kterých Češi páchají genocidu, proto je nutné tyto regiony od Československa odtrhnout a poskytnout jim vojenskou pomoc.

Putin zároveň zpochybňoval legitimitu demokraticky zvolené **vlády v Kyjevě, kterou označoval za fašisty**. Tento narativ ostatně převzali někteří představitelé českých komunistů, kteří Ukrajinu označují za fašistický (či fašizující) stát, stejně jako [další organizace](#) (např. Chcípl PES). Další informace k “fašismu na Ukrajině” pak poskytuje např. [Jiří Pehe](#).

Moskva zároveň tvrdila, že na ruském území zneškodnila dvě ukrajinské jednotky a zabila pět ukrajinských sabotérů, kteří překročili ruskou hranici. Jako důkaz pak mělo sloužit video, které prý sabotéři natočili kamerami na svých helmách. **Jde však o podvrh** - podle investigativců z [Bellingcat](#) video nevzniklo v Rusku, ale na ukrajinském území ovládaném separastisty! A naprosto logicky - pokud jdeme sabotovat na cizí území, těžko si na přílby umístíme viditelně kamery, abychom byli okamžitě podezřelí. Z videa je také znát, že údajní diverzanti operovali za denního světla, pokřikovali na sebe apod.

Stejně tak se šířily zprávy o nalezených ukrajinských obrněných vozidlech [BTR-70M](#) na území Ruska (které však ukrajinská armáda nemá, zatímco ruská armáda ano).

The have now released "helmet cam" footage for the claimed incursion by Ukrainian troops.

Because if you are going sneak into Russia to perform sabotage, you of course bring a helmet cam and BTRs.

pic.twitter.com/6r7k6kYzLI

— Oliver Alexander (@OAlexanderDK) [February 21, 2022](#)

K dalším dezinformacím spojeným s počátkem ukrajinského konfliktu patří **zprávy o údajném bombardování civilistů ukrajinskou armádou**, přičemž jako důkaz bylo Rusy šířeno [video o muži bez nohy](#), o kterou přišel po údajném bombardování. Ve skutečnosti však šlo o **muže, který měl pouze sundanou protézu**.

Mezi další dezinformační materiály patří video útoku **polsky mluvících žoldáků na proruské separatisty** a [jejich nádrže s chlorinem](#), které se objevilo na Telegramu. Ve skutečnosti však šlo o video z finského vojenského cvičení z roku 2010.

Tyto a další dezinformace se šířily především prostřednictvím účtů na sociální platformě Telegram a na stránkách ruské informační agentury RIA-Novosti. Tato videa a fotografie se pak staly záminkami pro vpád ruských vojsk na cizí území.

D. Dezinformace šířené v průběhu války na Ukrajině

Dezinformace provázely a provází i samotný válečný konflikt, přičemž v mediálním prostoru jsou rozšířeny především 3 hlavní dezinformační skupiny témat:

1. NATO a EU jsou agresori, kteří se rozšiřují po celém světě a ohrožují Rusko. NATO a EU se chovají tak, jako nacisté v 30. letech minulého století.

2. Rusko je obět NATO, jeho vojenské kroky jsou reakcí na chování NATO

NATO Rusko schválně provokovalo.

NATO Rusko ohrožovalo.

Česká vláda, tajné služby USA a dalších zemí NATO konflikt podněcují.

USA se svým dolarem potřebují válku, Ukrajina se svojí kolabující a zkorumpovanou ekonomikou potřebuje najít viníka.

3. Ukrajina je fašistický stát, který vraždí ruské obyvatelstvo na ukrajinském území.

Ruská federace bojuje na Ukrajině proti nacismu.

Ruská federace na území Ukrajiny pouze brání svoje lidi (Rusy).

Byly nalezeny masové hroby plné žen a dětí na východě Ukrajiny, které mají na svědomí Ukrajinci.

Válka je spravedlivý trest za zločiny, které Ukrajinci spáchali na rusky mluvícím obyvatelstvu.

Další směsice dezinformací různého druhu

USA chtějí zabránit prodávat Rusku plyn a vnutit Evropě jejich nekvalitní břidlicový plyn.

Prohlášení českých dezinformátorů

Nezapomeňte, že nás Rusové osvobodili!

Doufáme, že až dojedou Rusové k nám, zbaví nás našich fašistů.

ČR podporuje fašismus, je rusofobní, nevděčná a za svou politiku zaplatí.

Byly jen dvě možnosti: Budťo říznout skalpelem do vředu a vyčistit hnisající ránu, nebo nechat infekci postupovat až k úplné sepsi organismu — jaderné válce se Spojenými státy (Protiproud.cz).

Česká kvazi-mediální scéna už od rána šíří prokremelskou propagandu. Ospravedlňování útoku údajnou genocidou, svalování viny na Západ nebo útoky na média patří mezi hlavní lži a manipulace. pic.twitter.com/htzL3xZ99r

— CTHH MV ????? (@CTHH_MV) [February 24, 2022](#)

Další narativy, které se objevily v souvislosti s Ukrajinou, shrnuje [Ministerstvo vnitra ČR](#).

Dezinformační vlna fotografií i videí razantně zasáhla sociální média a jejím cílem bylo především demonstrovat sílu ruské armády a demoralizovat ukrajinskou armádu a civilní obyvatelstvo. Mezi autentickými fotografiemi a videi popisujícími probíhající vojenský konflikt se tak objevila řada materiálů vyloženě podvržených, které nepocházejí z roku 2022 a které jsou přesto vydávány za fotografie a videa ze současného vojenského konfliktu.

Sociálními sítěmi je např. šířeno video ruských tanků, na které obyvatelé Kyjeva [házejí zapálené molotovovy koktejly](#). Ve skutečnosti však tato videa pocházejí z roku 2014. K podobným materiálům patřila a patří také sdílená videa údajných ruských letadel létajících nad Kyjevem ve [formacích](#). Ve skutečnosti však šlo o videa z [přeletu letadel nad Moskvou z roku 2020](#).

(Ruské bombardéry nad Kyjevem? Ne, vojenská přehlídka z roku 2020 nad Moskvou.)

Podle dezinformátorů také **údajně ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj vyzval ukrajinskou armádu, aby složila zbraně. Sám pak měl podle dezinformací z Ukrajiny uprchnout. Není to pravda, což potvrdil přímo prezident Zelenskyj z ulic Kyjeva a vyzval k aktivní obraně vlasti.**

Ruská agentura TASS také tvrdila, že [nebyly prováděny žádné raketové útoky](#) (přestože v noci probíhaly). Později své prohlášení upravila, že podniká raketové útoky pouze na vojenskou infrastrukturu státu (přestože videa a fotodokumentace dokazuje, že byly zasaženy sídliště, nemocnice, mateřská školka apod.). V dalších prohlášeních pak ruské ministerstvo obrany tvrdilo, že nic z invazních sil neohrožuje civilní obyvatelstvo - přestože od počátku ruská armáda [zraňuje a zabíjí i civilisty](#).

K dezinformacím byly také využity záběry z počítačových her, konkrétně ze hry [War Thunder](#). Video z této hry mělo zachycovat údajnou obranu Kyjeva před bombardováním z ruských letadel. Nejde však o reálné záběry.

K dalším dezinformačním fotografiím a videím, které mají demoralizovat ukrajinské vojáky a obyvatelstvo, patří např. záběry "obřích explozí z Ukrajiny" způsobených ruskou armádou, které však pocházejí [z výbuchu chemikálií v Číně z roku 2015](#).

Další podvržené video [zachycovalo seskok velkého počtu výsadkářů](#) a doprovodný komentář tvrdil, že jde o výsadek ruských parašutistů poblíž ukrajinského Charkova. Ve skutečnosti však šlo o video 2016. Nikterak tedy se současným válečným konfliktem nesouvisí.

K dalším videím šířeným na Twitteru a YouTube také patří video padajícího letounu, přičemž má jít podle komentáře o sestřelení ruského letadla nad Ukrajinou. Ve skutečnosti jde o záběry z [Libye z roku 2011](#), které zachycují sestřelení libijského vládního letadla rebely nad Benghází.

E. Blokování dezinformačních webů jako přirozený následek hrozby

Dezinformace spojené s válkou na Ukrajině samozřejmě zasáhly i Českou republiku a množství serverů začalo aktivně šířit a zrcadlit zprávy šířené z Ruska. Proto také sdružení CZ.NIC, které v Česku spravuje internetové domény, zablokovalo weby šířící dezinformace spojené s rusko-ukrajinskou válkou, a to na základě doporučení bezpečnostní složek státu a Vlády České republiky. *“Tento zcela mimořádný krok je reakcí na vojenský útok armády Ruské federace proti svrchované Ukrajině a na dezinformační kampaň, která ho provázela a stále provází,”* uvedlo sdružení CZ.NIC. Blokace se týkala webů Aeronet.cz, Protiproud.cz, Ceskobezcenzury.cz, Voxpopuliblog.cz, Prvnizpravy.cz, Czechfreepress.cz, Exanpro.cz a Skrytapravda.cz. Každopádně blokaci odpovídá Listině základních lidských práv a svobod (výše v textu) a jde o opatření spojená se zajištěním bezpečnosti státu.

F. Jak se vyznat v záplavě pravdy a lži? Jedině aktivním ověřováním informací

Internetové prostředí je doslova přesyceno informacemi velmi různé kvality, kromě ověřených a pravdivých informací (odpovídajících realitě) zde nalezneme obrovské množství informací, které jsou zkreslené, nepravdivé, u kterých došlo k posunu místa a času, případně takových informací, jejichž pravdivost nelze ověřit. To vše vede k situacím, kdy se necháváme online obsahem (především emočně vypjatým obsahem) ovlivnit, chováme se ukvapeně a nepravdivý obsah také sami aktivně šíříme mezi své přátele a známé. Klíčová pravidla:

1. Rozmysleme si dobře, co budeme šířit dále online prostorem. Šířme a zveřejňujeme pouze takové informace, které máme podložené.

2. Ověřujeme si zdroje informací, především pak autory zpráv, které čteme. Kamarád, sousedka či anonym skutečně nejsou důvěryhodné zdroje informací.

3. Ověřujeme si zdroje fotografií/obrázků. Využijme například nástroje [Google Obrázky](#), Google Lens či TinEye, které nám dokáží vyhledat, kde všude se daná fotografie na internetu nachází. Mnoho prohlížečů má tuto funkci integrovanou přímo v sobě, např. v prohlížeči Google Chrome stačí kliknout pravým tlačítkem na obrázek a zvolit možnost Vyhledat obrázek pomocí Google Lens.

4. U fotografií si také můžeme ověřit tzv. metadata (EXIF) - informace o tom, kdy a kde fotografie vznikla. Využít k tomu můžeme řadu nástrojů, např. Metapicz (<http://metapicz.com/#landing>) či Exif Viewer (<http://exif-viewer.com/>).

5. V případě cizojazyčných zpráv využijme volně dostupných překladačů, např. <https://www.deepl.com/translator>.

6. Nenechme se zmást nejrůznějšími sbírkami na pomoc Ukrajině, řada z nich je organizována přímo dezinformátory, kteří chtějí zneužít vaší dobroty k vlastnímu obohacení. Využívejte prověřených charit, jako je Člověk v tísni, Adra či Charita.

7. Dávejme si pozor na zvýšené množství podvodného spamu, který využívá klasických triků spojených se scamem, romance scamem apod. Např. takových zpráv, ve kterých nám bude neznámá osoba tvrdit, že prchá s obrovským majetkem z Ukrajiny a nabízí procenta za bezpečný převod financí do Čech, či zpráv, ve kterých nám neznámá žena z Ukrajiny bude slibovat vztah výměnou za bezpečí apod. Více o těchto tématech naleznete v našem seriálu [Prevíti na síti](#).

8. Dodržujeme základní bezpečnostní pravidla, ke kterým patří aktivní antivir, silné heslo a vícefázové ověření, neotvírat přílohy z neznámých zdrojů apod. Detailnější postup zajištění bezpečnosti počítače [naleznete zde](#).

9. V případě problémů spojených s internetem využijte naší bezplatné anonymní poradny na www.napisnam.cz.

(Vyhledávání obrázků pomocí Google Lens.)

G. Co říci závěrem? Vzdělávejme se!

Události posledních let jasně ukazují, **jak je důležité nevěřit všemu, s čím se v online prostředí setkáváme**, jak je důležité o informacích zdravě pochybovat a ověřovat si je. Především se však aktivně nepodílet na šíření nepravdivých informací, které mohou poškodit jak nás, tak i naše přátele - a potenciálně celou naši zemi. Dezinformace jsou totiž spojeny s rozvojem extrémismu, radikalizací společnosti, její polarizací, jsou velmi často navázány na kriminalitu (a kyberkriminalitu), mnoho dezinformátů také vydělává na strachu a lidské hlouposti. Jak upozorňují pravidelně zprávy [Bezpečnostní informační služby](#), na tvorbě a šíření dezinformací na území České republiky se také aktivně podílejí jiné státy, především pak Rusko.

Obranou je především vzdělávání celé populace, o žáků základních škol až po seniory. Těm všem je potřeba vysvětlit, jak dezinformace a misinformace fungují, v čem

mohou být nebezpečné, jak si informace ověřit, ale také, jak se na internetu chovat bezpečně. To vše patří k základním kompetencím (informační a mediální gramotnost), kterými by měl být vybaven každý uživatel internetu.

Pro E-Bezpečí
Kamil Kopecký
Univerzita Palackého v Olomouci

Zdroje:

Co jsou hybridní hrozby. Ministerstvo vnitra ČR.

<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/co-jsou-hybridni-hrozby.aspx>

Svoboda projevu vs. cenzura. E-Bezpečí.

<https://www.e-bezpeci.cz/index.php/trocha-teorie/svoboda-projevu>

Putinova strategie jak z Hitlerovy příručky: Mírová mise na Ukrajinu připomíná Sudety a invazi Česka. Blesk.cz

<https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-svetova-edice/704868/putinova-strategie-jak-z-hitlerovy-prirucky-mirova-mise-na-ukrajinu-pripomina-sudety-a-invazi-ceska.html>

'Dumb and lazy': the flawed films of Ukrainian 'attacks' made by Russia's 'fake factory'. The Guardian.

<https://www.theguardian.com/world/2022/feb/21/dumb-and-lazy-the-flawed-films-of-ukrainian-attacks-made-by-russias-fake-factory>

Debunking the videos Russia used as a pretext to send troops to eastern Ukraine. CNN.

<https://edition.cnn.com/2022/02/22/europe/russia-videos-debunking-troops-intl/index.html>

Kremlin's 'Hollywood-style fake news factory: Moscow's information war on Ukraine faces ridicule after footage from pro-Russian separatists appeared to show soldier pretending that his leg had been blown off in blast from Ukrainian strike. Mail Online.
<https://www.dailymail.co.uk/news/article-10536659/Kremlin-producing-Hollywood-style-fake-news-inflame-tensions-Ukraine.html>

Fakenews: Šířily dezinformace, dostaly stopku. Sdružení zablokovalo několik webů.

https://www.denik.cz/z_domova/dezinformacni-weby-protiproud-aeronet.html

Proruské dezinformace zesílily od návštěvy Lipavského na Ukrajině, hlásí elfové. IDNES.cz

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jan-lipavsky-cesti-elfove-semantic-visions-frantisek-vrabel-ukrajina-rusko-trollove-farma.A220222_170521_domaci_ised

Nechci válku, ale... Jak reagují dezinformátoři na ruskou invazi. Seznam Zprávy.

<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/fakta-nechci-valku-ale-jak-reaguji-dezinformatori-na-ruskou-invazi-190122>

Dezinformace vykreslují Rusko jako spasitele. Dopad na Ukrajinu může být fatální, říká europoslankyně Gregorová. Forum 24.

<https://www.forum24.cz/dezinformace-vykresluji-rusko-jako-spasitele-dopad-na-ukrajinu-muze-byt-fatalni-rika-europoslankyne-gregorova/>

Ukrajinci házeli molotovy na Rusy, to ale i v roce 2014. Některá videa na sociálních sítích nejsou autentická. iRozhlas.

https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/socialni-site-valka-na-ukrajine-rusko-fake-news-dezinformace-idea-zabery_2202270500_aur

Instead of the Russia-Ukraine war, the video depicts scenes from the video game "Ware Thunder". Myth Detector.

<https://mythdetector.ge/en/instead-of-the-russia-ukraine-war-the-video-depicts-scenes-from-the-video-game-war-thunder/>

FAKENEWS: Údajné záběry z Ukrajiny pocházejí často odjinud, varuje BBC. Denik.cz.

https://www.denik.cz/ze_sveta/bbc-ukrajina-valka-dezinformace.html

Analytik Presl: Pokud vypukne boj na Ukrajině, čeká nás dezinformační kampaň, jakou jsme nezažili. iRozhlas.

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/cesko-dezinformace-koronavirus-ukrajina-krize-rusko-kyberneticka-bezpecnost_2202230030_pik

Dezinformační narativy k Ukrajině. Ministerstvo vnitra ČR.
<https://www.mvcr.cz/cthh/clanek/dezinformacni-narativy-k-ukrajine.aspx>

Válka o pravdu. S útokem na Ukrajinu hrozí i v Česku salva proruských dezinformací, varují experti. Hospodářské noviny.
<https://archiv.hn.cz/c1-67037800-valka-o-pravdu-s-utokem-na-ukrajinu-hrozi-i-v-cesku-salva-proruskych-dezinformaci-varuji-experti>

Válka na Ukrajině online: Ukrajina zažila čtvrtý den války. Rusko se v pondělí probudí v brutálních sankcích. E15.
<https://www.e15.cz/ukrajina-vs-rusko-konflikt-valka-aktualne>

Dezinformacím o Ukrajině se tu zvlášť nedaří. Osm webu je zablokováno. Deník Referendum.
<https://denikreferendum.cz/clanek/33712-dezinformacim-o-ukrajine-se-tu-zvlast-nedari-osm-webu-je-zablokovano>

Russia claims to have killed 5 Ukrainian soldiers in its territory, the most serious allegation yet as US intel warns Moscow is looking for a pretext for war. Business Insider.
<https://www.businessinsider.com/russia-claims-ukrainian-soldiers-killed-after-invading-territory-2022-2>

{loadposition reklamagoogle2}